

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: **Benn a lapban** egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; **a borítékon** egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ és Budapest.

„Roma locula est“, — akarjuk mondani: a Sárospataki Lapok újra felvonta szemöldökét, újra beült a bírói székbe, s „Vidéki pap“ aláírással a soraink élén álló cím alatt egy epés cikket közöl 10-ik számában arról, hogy miért Budapest a Magyar Prot. Irod. Társaság székhelye?

Nem akarjuk semmiképen, hogy szó nélkül hagyva azt a cikket, a „qui tacet, consentit“ elve alapján azt hihesse akár annak a szerzője, akár az illető lap szerkesztőse, hogy a teljes közvéleménynek adott hangot akkor, mikor a Magyar Prot. Irod. Társaságot ki akarja Budapestről, mint székhelyéről telepíteni, s annak Szemléjét és könyvilletményi kiadványait akár-mely más, de mindenesetre vidéki helyeken akarja szerkesztetni.

Több passusa van a jelzett cikkeknek, melyhez szó férne, de mi csak néhányat akarunk azok közül kiemelni, ezekre tevén meg röviden a magunk észrevételeit.

Czikkírónak kezdettől fogva különösnek tünt fel az a kiváltságos helyzet, melyet az Irodalmi Társaság Budapestnek juttatott, midőn ezen várost tette a maga központi helyévé.

Szerintünk ebben semmi különös sincsen. Budapest hazánk fő- és székvárosa, tehát feje és egyszersmind szíve, a hol futnak össze, találkoznak a nemzet testének összes véreirei. Igaz, hogy a budapesti egyelőre még nem legnagyobb gyülekezete a magyar protestáns egyházegyetemnek, de hogy ott lüktet legélénkebben, különféle belmissiói és humanitárius munkák alakjában az élő vallásosság, a munkás tevékenységre kész egyháziasság: azt csak a vak nem látja, azt csak a rosszakarat tagadhatja.

A cikkkíró haragszik Szóts Farkasra, az Irodalmi Társaság ezidőszerinti titkárára, a miért ez határozottan evangyéliomi álláspontra helyezkedik, a Szemlében is ezen irányt akarja lehetőleg érvényre juttatni s főként a sárospatakiakat meg-megtámadja modern raczionalizáló theologiai állásfoglalásukért.

Czikkíró haragszik ezért Szóts Farkasra, s azt az indíványt teszi, hogy a különböző theologiai irányok képviseltetése s a két protestáns felekezet egyensúlyának biztosítása céljából a kilencz theologiai akadémia tanári karaiból választandó egy-egy tagból állíttassék össze a szerkesztő bizottság, s a szerkesztő minden évben más-más theologiai akadémia tanára, „egyik évben — mondjuk — Szóts Farkas, másikkban Masznyik Endre, harmadikkban Kenessey Béla, negyedikkben Balogh Ferencz, ötödikkben Szlávik Mátyás lenne, és így tovább.“

Ugy látszik, hogy cikkkíró számára a Jelenések könyvének írója hiában mondta ezen mindörökkön-örökké igaz szavakat: „Te sem hideg nem vagy, sem hűv: vajha hideg volnál vagy hűv!“ (Jel. 3, 15). Ő — határozottan az látszik indíványából — szereti a színtelent, a semmit mondót, az üresen közömböst.

Hát nem azt akarom én mondani, hogy Szóts Farkas föltétlenül nélkülözhetetlen az Irodalmi Társaságra nézve, bár az ő tudásával és főként munkaerejével nem nagyon sok más theologiai tanárunk tudása és munkaereje hasonlítható össze; nem is azt akarom mondani, hogy ne lehetne az Irodalmi Társaság kiadványait akár Sárospatakon is egészen jól szerkesztetni: de azt teljes határozottsággal állítom, hogy szerencsétlenebb eszmét gondolni sem lehet annál, a mely ezen kiadványokat egyik évben egy, a másikkban más theologiai iskolánk szellemében akarja szerkesztetni.

Tudok jó barátja lenni annak, ha különben jelleme tiszta, mivel esetleg egyes dogmatikumokban nem értek egyet. Tudok rationalis irányú egyházi műveket olvasni, ha a meggyőződés eréjét érzem azokban pezsegni. De kevésre nézném az olyan embert, ki ma orthodox, holnap meg modern volna. Valamint nem tűrném meg tanulószobám asztalán az olyan theologiai folyóiratot, mely ezen évben egy, a másikon más, amazzal homlokegyenest ellenkező theologiai irányzat eszméit propagálná.

A „Vidéki pap“ bizonyára egyet fog ezekben én velem érteni, ha ezen szempontból kissé megfontolja a dolgot.

Silányságnak nevezi cikkíró a Drummond-féle kiadványt, s azt mondja, hogy „most meg újra fordított művel fognak traktálni, mely a mellett a merev lutheri orthodoxiának a gyümölcse, még ha kálvinista theologiai profeszszor fordítja is, — jövőre pedig talán a Böhl dogmatikája jut majd a sorba.“

A Drummond-féle mű nekünk magyaroknak mindenesetre igen mély, a mi szellemünkől távol járó munka, melynél a külföldi ilyen irodalmi termékek között mindenesetre lehetett volna alkalmasabbat hozzánk való átültetésre találni, de *silányságnak* csak a mélyre hatolni nem szerető és nem is tudó felületesség nevezheti azt, a mit egy nagy nemzet, az angol, olyan kiváló értékű műnek tart. Az a fordítás pedig, melyről a cikkíró szól, Luthardt morálja lesz Csiky fordításában. Morálban a

theologiai irányzat nem szokott oly erősen előtérbe lépni, mint más *systhematica* theologiai művekben, s ha Luthardt morálja épen olyan szellemű és értékű munka, a milyen a szintén tőle ugyancsak Csiky fordításában megjelent apologetikai előadások voltak a keresztyénség alapigazságairól: akkor csak üdvözlőnk kell az Irod. Társaság választmányát, mely ilyen művet szándékozik a magyar protestáns olvasó közönség kezébe adni. Böhl munkájáról eddig csak jót olvastam és hallottam; bizony, kívánatos dolog volna mielőbb lefordíttatnunk azt is.

Tudja mit, igen tisztelt „Vidéki pap“ koléga úr!

Ne bántsuk mi Budapestet, mint Irodalmi Társaságunk székhelyét, se Szóts Farkas iránt ok nélkül ne bizalmatlankodjunk, — mert a felszólalásához hasonló hangú cikkekkel s minden olyan tervvel, minőt hangoztatni tetszett, Társaságunknak akaratlanul is romlására törvünk, — a mi pedig egyetlen magyar protestáns embernek sem lehet célja és feladata.

Egy másik vidéki pap.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházmegyei gyámintézetek jövődjéről.

Az országos ev. ref. gyámintézet életbeléptetése folytán szükségessé vált az egyházmegyei gyámintézetek jövődjéről sorsa iránt való újabb intézkedés. E kérdés foglalkoztatja most elsőrenden lelkesi karunkat s egyházmegyéinket. Kívánatos, hogy a kérdés minden oldalról

✠ TÁRCZA. ✠

Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről.

(Folytatás.)

Abban a pillanatban, midőn Jézusnak a jövődjéről vonatkozó gondolatai az istenfiúságra való hivatkozásban, tehát az Istennel való új és feltétlen viszonyban egységüket és legutolsó forrásukat megnyerik, az Isten országára vonatkozó valamennyi főbb kérdés is ebben koncentráliódik.

Igy először is általában az, ha Jézus keveset szól az utolsó dolgokról. Fentebb már megmagyaráztuk, hogy Jézus milyen álláspontot foglalt el az utolsó dolgok kérdésében kortársaival. Most már megérthetjük, hogy miért foglalhatta el azt az ő álláspontját. Azért, mert őt nagy gondolata: az istenfiúság töltötte be. Avagy tán lehetett volna-e ő oly kicsiny, hogy a kortársakat kövesse, kik, a mint mondtuk, az eschatologiai tanokra vetették rá magukat a legnagyobb kedvteléssel. Nem, ő nem lehetett. Jézusnak nagy, örök tartalmú főgondolata megakadályozta azt, hogy ő a kicsinyes kérdésekkel törődjék. Oly nagy eszme volt az, hogy ez soha sem tűrhette volna el azt, ha ő lealacsonyodott volna a zsidó rabbik gondolkodásának színvonaláig és

csillogó képeket festett volna a jövődjéről és ha a fantázia gyönyörű színeivel felékesítette volna az álmódott világot, feleletet adva olyan kérdésekben, hol még a kérdések feltevését is lehetetlennek kell tartanunk. Nem is szükséges bővebben azt magyarázni, hogy milyen magasra emelkedik ki Jézusnak a főgondolata, mely csak azzal lesz nagyobb, ha meggondoljuk, hogy miképpen szedték részekre a zsidó rabbik a gonoszok legyőzetését, a mennyei javak és az akkori erkölcsi világ miben létét; és hogyan bővítették is ki azokat a gondolatokat, a melyeket a profetáknál találtak az utolsó időkre vonatkozólag: az akkori nagy termékenységet,* a teljes békét úgy az emberek közt,** mint a természetben,** a hosszú nagy életet**** stb. és ha gondolóra vesszük, mennyire kizsákmányolták a valóságos ihletteljes elragadtatásokat.*****

* Hos. 2, 23. Joel. 4, 18. Am. 3, 15.

** Ézs. 32, 16.

*** Ézs. 65, 25. 11, 1. Hos. 2, 20.

**** Ézs. 65, 23.

***** V. ö. Énok könyvét, mely bár nagyon száraz és unalmas, de igen sokat mond és nagyon tájékozottnak érzi magát az utolsó dolgokkal szemben, midőn majd az istenek és az emberek összevegyülve óriásokat fognak nemzeni; azután Baruch könyvét, mely arról ír, hogy a Leviathán és a Behemóth fognak szolgálni az embereknek és az emberek hasonlóknak lesznek az angyalokhoz és a csillagokhoz. Különb. lásd *Edersheim*: La société juive à l'époque de Jésus-Christ fentebb idézett művét.

megvilágosíttassék, mielőtt helyenként eldöntés alá kerülne s oly módozatok alkalmaztassanak, a melyek úgy általában, mint a helyi viszonyok szerint a leghelyesebbek s minden irányban megnyugtatók. Lapunk már több tartalmas és alapos czikket és tervezetet közölt e tárgyban. A kölcsönös tájékozódás céljából különösen figyelemre méltónak tartjuk Széll Kálmán n.-szalontai e. m. esperes tervezetét, illetőleg véleményét, a ki az orsz. gyámintézet megalkotása körül is oly jelentékeny szerepet játszott. Épen azért az erre vonatkozó esperesi körlevelet az alábbiakban egész terjedelmében közöljük.

Tisztelt lelkésztársaim!

Egyetemes konventünk, az országos ev. ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézetet 1896. január 1-i határidővel megalkotta, kimondván, hogy ezen országos lelkészi gyámintézetnek kötelezett tagja: minden a magyarországi ev. ref. egyház főhatósága alatt működő ev. ref. lelkész, kiknek özvegyei a férj elhalálása után állandó évjáraadékbán, árvái pedig neveltetési segélyben részesíttetnek; mely özvegyi évjáraadék összege, az első 10 év tartamára évi 250 forintban, az árvák neveltetési segélye pedig atyátlan árváknál, minden egyes árva részére külön-külön évi 50 forintban, szülők nélküli árváknál évi 75 forintban állapított meg, oly módon, hogy az özvegyek és árvák segélyezése 10 év múlva feljebb is emelhető.

Ezen évek óta várva-várt üdvös alkotás, mindnyájunk lelkében megnyugvást keltett, kik töprengve és aggódó gondoskodással csüggöttünk hátramaradó özvegyeink és árváink bizonytalan jövődjén. Mi bennünk, a szalontai ev. ref. egyházmegye lelkészeiben pedig, kik főként az utóbbi 20 esztendőben a magunk nagy megerőltetésével adóztattuk meg magunkat egyházmegyei lelkészi gyámintézetünk fejlesztésére és megerősítésére: mi bennünk — mondom — kétszeres megnyugvást keltett az országos lelkészi özvegy-árva gyámintézet megalkotása; mert egyfelől az abból nyerendő segély által, másfelől a ma már 63,000 o. é. forint tőkével

bíró egyházmegyei lelkészi gyámintézetünk segélye által, — a mely az országos gyámintézet segélyével majdnem egyenlő — özvegyeink és árváink jövődjét — anyagi tekintetben — tisztességesen biztosítva látjuk.

Miért is meggondolva azt, hogy a mi hivatali fizetésünk olyan szerény, hogy abból — állásunk igényeinek megfelelőleg — alig tudunk megélni; és mert az egyházi törvény 270. §-a értelmében, mielőbb szervezendő országos lelkészi nyugdíjintézet felállítása is, újabb terhet fog reánk hozni: az országos lelkészi gyámintézet mellett e megyei lelkészi gyámintézetünk tovább fejlesztését — én legalább — magunkra nézve elviselhetetlen tehernek tartom, s egyszersmind célatlannak is vélem.

És épen ezért, egyfelől az egyházmegyei lelkészi gyámintézet alapszabályszerű kötelezettségét tekintetbe véve, másfelől az oly nagy áldozatot hozott e megyei gyámintézeti tagok iránti méltányosságból kiindulva, 5 különböző irányban tett, 40 esztendőre terjedő kiszámítás alapján f. é. január 14-iki indítványomtól és a szalontai lelkészi körnek azt mellőző javaslatától eltérőleg ajánlom:

hogy az országos lelkészi gyámintézet életbeléptetése után, e megyei lelkészi gyámintézetünket ne fejlesszük tovább, hanem azt csupán a mostani tagok részére tartsuk fen; 1896. április hava után abba új tagokat ne vegyünk föl; a mostani tagok az alapszabály szerinti 21, 14, 7 frtos évi tagsági díjaikat ezentúl is fizessék be és pedig mindig az év szeptember 15-ikéig az egyházmegyei lelkészi gyámintézet pénztárába, azon kikötés mellett, hogy az egyházmegyei lelkészi gyámintézeti pénztár, egyfelől velők, illetőleg gyámdíjra jogosultjaikkal szemben teljesíti alapszabályszerű kötelezettségét, másfelől helyettük fizeti az országos lelkészi gyámintézetbe az esedékes fizetendőket, úgy a belépési járulékot, mint az évi tagsági díjakat, természetesen a tőkevagyon felhasználásával.

Az egyházmegyei lelkészi gyámintézeti pénztárból

Igen, az istenfiuság gondolata Jézusnál egészen eldönti az utolsó dolgok nagy kérdését. Mert ebben benne van minden. És a mi ebből következik, t. i. az örök ítélet, nagyobb minden zsidó rabbi gondolatánál és ha nagyobb, az által még nagyobb válik, mert leírások, rajzok, kikerekített képek nincsenek benne, sőt az örök ítélet miben létének fejtegetése is abba marad egy pár rövid és mellékes vonás megemlítése után és csak a nagy szó: ζωή, ωή ζωώνιος csendül ki folyton belőle.

Az istenfiuság szempontjából kell tehát az utolsó dolgokat tekintenünk. Azonban, ha ebből a szempontból tekintjük azokat, milyen egészen új színben tűnnek fel egyen-egyen véve. Milyen csodálatosan igaz és mélysegesen mély értelem van így ezekben. És mennyire más, mint a milyen bennök lenni első pillanatra látszik.

Legelőször is maga az örök élet, a ζωή, vagy ζωή ζωώνιος egyáltalában nem az élet tartamát, az élet felbonthatatlanságát fogja jelenteni. Nem. Hanem igenis fogja jelenteni azt az életet, melyet nem szerezhet meg mindenki, boldog, boldogtalan, csupán csak azért, mert megszerezni akarja, hiszen ez a legnagyobb és a legdrágább kincs, mely embernek birtokába juthat. Jelenteni fogja azt a valóságot, melynél az emberi törekvés minden ereje együttvéve nem elégséges arra, hogy bírására eljuthasson, mivel csak a kegyesek, vagyis az Isten

emberei szerezhetik meg, első sorban maga Jézus, azután általa azok, kik benne az Istené lesznek, kik az Istenhez tértek, kiknek minden gondja az Istenre irányul, vagyis a kik az Isten országába beléptek. És ugyan miért fogja azt az életet jelenteni? Felelet: mert az az élet az istenfiusággal való kapcsolatában meg van határozva e fogalom által, hogy az „Isten élete“ és mert ezen „élet“ által vesz részt a kegyes hívő Istennek a világ felett való életében. Ha pedig ilyen élet lehető, a minthogy az istenfiuság által csakis ilyen életet lehet és kell gondolni, akkor abban egyenesen az Isten országának jut a legszebb diadal, sőt maga ez ország is megérthetővé és megfejthetővé válik. De ennek az „életnek“ természetére tartozik aztán az is, hogy attribútuma lesz az örökkévalóság fogalma, a miképpen örök az az Isten is, kivel ez kapcsolatba és viszonyba hoz, a ki az Isten országának legfőbb bírása, kihez a hívő legerősebben ragaszkodik. Így pedig ez élet nem más, mint az „Istennel való élés“, azaz a „vele való járás“. Drága kincs, mert hiszen hozzá az üdv és az örökkévalóság kapcsolódnak, még pedig a nélkül, hogy feltételeznék az első sorban erre való törekvést, miután ezek együtt járnak vele, mint feltétlen következményei, mint a kérdéses kizárásával előtérbe lépő teljes bizonyosság.

Ám, ha az istenfiuság „életre“ törekszik, azaz az Istennel való viszonyának teljes bírására és erre nézve teljes hitelű bizonyosság uralkodik a hívő érzé-

adandó évi gyámdíj nem lehet kisebb, mint az 1895-ik évről e czimen adott, tudniillik $\frac{1}{4}$ -edenként 54 forint, tehát $\frac{1}{4} = 216$ forint o. é.; és nem lehet nagyobb, mint az országos lelkészi gyámintézetből kötelezett évi segély, azaz $\frac{1}{4}$ -edenként 62 frt 50 kr., tehát $\frac{1}{4} = 250$ frt o. é.

Mikor pedig az egyházmegyei lelkészi gyámintézet ezen kötelezettségeit teljesen leróvta, t. i. egyfelől mostani tagjai helyett az országos lelkészi gyámintézetbe befizette az esedékes belépési járulékot és évi tagsági díjakat; másfelől úgy a régi, mint a mostani tagok gyámdíjra jogosultjait teljesen kielégítette: az egyházmegyei lelkészi gyámintézet tőkéből akkor fennmaradó összeg, mint örök időkre szóló alapítvány „a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyei lelkészi gyámintézet alapítványa” czimén kezeltessék és annak kamatja a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében szolgáló ev. ref. lelkészek fizetési pótlékára használtassék föl, egyenlő arányban.

Ezen tervet készítésénél két fő-elv vezérelt; az egyik, hogy az egyházmegyei lelkészi gyámintézet gyámdíjra jogosultjai és pedig úgy a mostaniak, mint az ezután gyámdíjra jogosulandók a lehető legmagasabb segélyben részesüljenek és ez részükre teljesen biztosítsák; a másik, hogy az egyházmegyei lelkészi gyámintézet mostani tagjainak, kik a magok megerősítésével olyan jelentékeny áldozatot hoztak egyházmegyei gyámintézetük fejlesztésére: az országos lelkészi gyámintézet életbeléptetésével a lehető mértékben segítségére jöjjön az egyházmegyei gyámintézet és helyettök viselje az alapszabályszerű kötelezettségén kívül, az országos lelkészi gyámintézettel járó terheket, azaz fizesse úgy a belépési járulékot, mint az évi tagsági díjakat.

Ezen kettős célt nem lehetne elérni sem az én folyó évi január hó 14-iki indítványom, sem az azt mellőző szalontai kör javaslatának elfogadása által.

Mert az én indítványom szerint biztosíthatnák ugyan az egyházmegyei lelkészi gyámintézetből gyámdíjra jogosultak részére az 1895-ik évi segélylyel egyenlő összegű gyámdíj, $\frac{1}{4} = 216$ forint; és a mostani tagok után

kifizettetnék, az alapszabály 10. §-a a) b) c) pontjaiban meghatározott aránykulcs értelmében az országos lelkészi gyámintézet pénztárába, a belépési járulék az egyházmegyei gyámintézet pénztárából, de már az országos lelkészi gyámintézet évi tagsági díját, magoknak a gyámintézeti tagoknak kellene évenként kifizetni.

A szalontai kör javaslata szerint pedig kifizetné ugyan az egyházmegyei lelkészi gyámintézet az 1896., 1897. és 1898-ik évben, tagjai helyett, az országos lelkészi gyámintézet pénztárába az esedékes belépési járulékot; de ezen években az egyházmegyei lelkészi gyámintézet tagjainak, úgy az egyházmegyei gyámintézeti, mint az országos gyámintézeti évi tagsági díjat sajátjukból kellene fedezni, csakis az 1899-ik évtől kezdve fizetvén az egyházmegyei lelkészi gyámintézet pénztára az országos lelkészi gyámintézeti évi tagsági díjat. S e mellett az általam készített 10, 15 esztendőre terjedő kiszámítás azt is igazolja, hogy ha az egyházmegyei lelkészi gyámintézet mostani jövedelmi forrásai alábbszállanak, pl. — a mi több, mint valószínű — az államszegély, Baldácsy-alap kamata (együtt évi 654 frt) nem adatik e célra, s az elhelyezett tőkék nem 8 vagy 7, hanem csak 6 vagy 5 százalékkal lesznek jövedelmezhetőek: a gyámdíj összege alább esik és így vagy a mostani vagy az ezután gyámdíjra jogosultak vagy mind a ketten szenvednek e miatt; a mit pedig eltérni vagy megengedni nem lehet, nem szabad.

Egyházmegyei lelkészi gyámintézetünknek mostani tagjai, kik 1875-ben gyámintézetünket 4-szeresen, 5-szörösen felemelt évi tagsági díjjal és a kegyeleti általány kötelezővé tételével újra alkottuk és a magunk igen nagy megerősítésével, jelentékeny megadóztatásával odafejlesztettük, hogy az akkori 16 ezer forintos gyámintézeti tőke ma 63 ezer forintot tesz; mi, magunk iránti természetes kötelességet teljesítünk, midőn az általunk így összerakott és óvó gonddal fejlesztett egyházmegyei lelkészi gyámintézeti tőkevagyonból az alapszabályszerű kötelezettség teljes biztosítása után, az országos lelkészi

sében, akkor ez a bírás, ez az „élet” nem zavarhatja meg magát a halál nagy problémája által sem, de sőt teljes bizonyossága van a bizonyos feltámadás felől is. Feltámadás? Hogyan, hát ezt Jézus az istenfűséggel kapcsolta össze? Igen. Azzal kapcsolta össze és pedig úgy, hogy ez a hívőnek szubjektív bizonyossága: ő az istenfűségben tudja feltámadását is.

Hanem elég-e a puszta szubjektív bizonyosság? Van-e így az egésznek nagyobb értelme? Nem sokkal inkább objektív bizonyosságra kell-e törekednünk? Ám, ha e tekintetben valami olyan valóság is van, mely a puszta szubjektivitást túlhaladja, valóság-e Jézus szerint a feltámadás, mint objektív tény, melylyel a hívő feltétlenül biztathatja magát, vagy pedig a feltámadás csak éppen egy vigasztaló eszköz szerepét játszhatja? Oly kérdések, melyekre Jézus tanításainak feltétlenül ki kellett terjeszkedni, ha egyáltalában valóságos megfejtéseket és nem hypothesiseket akart a hívő emberiségnek nyújtani az Isten országa jövőjéről.

Jézus a feltámadást világosan tanítja.* Igenis, a feltámadás meg fog lenni, ez teljesen bizonyos, kezesessé rá az istenfűség, mely ebben valósul meg teljesen. Egyszerű igazság így, röviden elmondva, ámde ez végtelen nagy elvi ellentéteket takar. Az ellentétet a zsidó

tradíció szolgáltatja. Mert a zsidó tradíció is tudja a feltámadást és világosan tanít róla és ismeri azt úgy is, hogy az egyetemes feltámadást emlegeti, és úgy is, hogy csupán csak a kegyesekre terjeszti ki a feltámadást.* Ha tehát Jézus csak „feltámadást” akart vala tanítani, ennek gondolatáért nem volt szükség semmi újabb igyekezetre; megváltói működése, magasabb eredetű igazságai nélkül is jól kitalálhatta volna ezt. Csakhogy Jézus a feltámadásban is, éppen úgy, mint valamennyi más előterjesztésében, egészen új igazságokat hirdetett, melyek csak az ő tanításaiban foglalhattak helyet. A zsidó tradíció ugyanis, bármiképpen fogta is fel a feltámadást, soha sem tudott megszabadulni a földi lét visszaállításának gondolatától. Ezt olvassuk ugyanis Bar. 50, 2.: restituit tunc terra mortuos, quos recipit nunc, ut custodiat eos, et situci tradidit eos ei, ita etiam sistet eos; ámbár — mint 51, 2. mondja — aspectus eorum, qui nunc impie agunt, pejor fiet, quam est . . . et convertetur figura faciei eorum (sc. juctorum) in lucem decoris eorum.** Jézus pedig az által, hogy a feltámadottakat az angyalokhoz mondja hasonlóknak, azt fejezi ki, hogy a feltámadásban az az „élet” jön tekintetbe, mely mint ilyen a hívőre nézve az istenfűség bírása által biztos. És így Jézus szerint

* *Masszyik*. id. mű 92. kk.

** Idézve *Haupt*-nál.

* Luk. 16, 30.

gyámintézet életbeléptetésével reánk nehezülő terheknek, a belépési járuléknak és az évi tagsági díjnak helyettünk leendő fedezését kívánjuk.

Epen ezért nem vádolhat lelkiismeretünk szűkkes-lüséggel, midőn ezen egyházmegyei lelkészi gyámintézetet, csak a mostani tagok részére kívánjuk fentartani és abból az egyházmegye jövő lelkészi nemzedékét kizárjuk. Hiszen ők, hivatalba lépésükkel, minden további áldozat nélkül, belépnek, kötelesek belépni az országos lelkészi gyámintézetbe, a mely már megalakulásakor évi 250 fit stb. segélyben részesíti gyámdíjra jogosultjait. Mi pedig, a mostani nemzedék, mennyit aggódtunk, töprengtünk, áldoztunk, hogy családunk jövőjét úgy a hogy megnyugtatta lássuk. Tehát legyünk méltányosak!

És azt se feledjük el, hogy ezen tervezet szerint, mikor majd egyházmegyei lelkészi gyámintézetünk, a fentebb részletezett mindennemű kötelezettségeit teljesen leróvta, az egyházmegyei gyámintézet tőkéből akkor fenmaradó összeg, mint örök időre szóló alapítvány „a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyei lelkészi gyámintézet alapítványa” czimén fog kezeltetni, melynek kamatja a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében szolgáló ev. ref. lelkészek fizetési pótlékára egyenlő arányban fog felhasználtatni. Ezen alapítvány tőkéje az én 40 esztendőre terjedő kiszámításom szerint, melynél hogy a számítás annál helytállóbb legyen, az első három éven át 7 százalékkal, azután 6 éven át 6 százalékkal, a következő 6 éven át 5 százalékkal, a többi években pedig 4 százalékkal jövedelmeztettem a tőkevagyonot, 1935. évi január 1-én lesz: 6307 frt o. é.

Jelen tervezetem nem is töretlen uton halad; mert a bihari ev. ref. egyházmegye már 1895. augusztus 30-án tartott ülése 61. sz. végzésében az egyházmegyei lelkészegyesület felterjesztése alapján kimondotta, hogy az országos gyámintézet életbelépte után a kebelbeli gyámoldó új tagokat többé nem vesz föl; hogy mostani tagjainak — az eddigi kötelezettségek tovább is teljesítése

fejében, — azt a kedvezményt nyújtja, miszerint helyettök az országos lelkészi gyámintézet pénztárába a belépési járulékot 3 év alatt befizeti; az évi tagsági díjnak, az egyházmegyei gyámoldó pénztárából leendő kifizetését 3 évig függőben hagyja; s végül, ha a gyámoldó alap-tőkére nehezülő kötelezettségek majdan megszűnnek: akkor az „a bihari ev. ref. egyházmegyei lelkészek fizetésjavítási alap” czimen, melyből minden lelkész egyenlő arányban részesül, továbbra is az egyházmegye felügyelete alatt hagyassék és kezeltessék.

Végül a kegyeleti általányt — úgy a mint az egyházmegyénk lelkészi gyámintézet alapszabályának 5. és 6. §-ában szabályozva van, — továbbra is fentartandónak vélem; hogy t. i. a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyébe belépő lelkész, valamint a jobb javadal-mazásu állomást elfoglaló lelkész, hivataloskodása első évének folyamán az egyházmegyei közgyűlés által 5 évről 5 évre, előre meghatározott kegyeleti általányt elődje özvegyének, illetőleg gyámdíjra jogosult árvájának és ezek nem léteben az egyházmegyei lelkészi gyámintézetnek kifizetni köteles; indokolván ezen utóbbi esetet, a viszonyosságon kívül az, hogy habár az 1896. ápril hava után egyházmegyénkbe lépő lelkész nem is lesz tagja az egyházmegyei lelkészi gyámintézetnek, de örökségébe lép és jogos élvezője lesz a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyei lelkészi gyámintézet azon örök időkre szóló alapítványának, mely az egyházmegyei lelkészi gyámintézet megmaradt tőkevagyonából alapítottatik, s a melynek kamatai a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében szolgáló ev. ref. lelkészek fizetési pótlékára használtatnak föl egyenlő arányban.

Tisztelt lelkésztársaim! Midőn egyházmegyei lelkészi gyámintézetünk jövőjére vonatkozó ezen nézeteimet s 40 esztendőre terjedő részletes, helytálló kiszámítás alapján készített tervezetemet a fentebbiekben megismerés és tájékozás végett velök közlöm: tisztelettel kérem, hogy az ezen tárgyban folyó évi ápril hó 8-án délután 4 órakor Nagy-Szalontán tartandó közgyűlésen mind-

egészen más tartalom az, mely az ő értelme szerinti feltámadásban benne van, mint a milyen az volt, melyről a zsidók tudtak. Ugyanis a feltámadásban az Isten országa tagjainak életéről van szó; nem pedig arról, hogy vajjon testben támadunk-e fel és hogy annak az életnek milyen alakulásai, milyen viszonyai fognak lenni? A feltámadás ennél fogva nem más, mint az Isten országának folytatása, illetve tökéletességre jutása; a minek következtében aztán a feltámadás eo ipso nem lehet más, csak *ἀνάστασις τῶν δικαίων*, vagyis olyan, melyből az istentelenek, a gonoszok feltétlenül kizáratnak, miután ezek nem az Isten országához tartoznak, hanem csak az *ἀπόλεια*-hoz.*

Igy uralja azonban Jézusnál a feltámadást is az istenfiuság, melynek nem lehet összeromlani még a halálban sem, miután túlél mindent, az életnek minden szerencsétlenségét, a szenvedésnek minden rettenetességét, birtokában érzi magát az örök életnek és úgy tudja, hogy még azt a halált is meg lehet győzni. Ám, kell-e aztán ennél nagyobb igazság? Jobban mondva, van-e valami olyan tudomány, mely ennél többet tudna adni az embernek? Nem. Kinek betöltötte lelkét az istenfiuság és így töltötte be, az nem törődhetik a mellékes

dolgokkal: mikor lesz a feltámadás? milyen lesz az új test? hogyan lesz berendezve a jövő élet, tán még maga a menny s a pokol? olyan kérdések, melyekkel mindig emészti magát a gondolkodás — mint tette ezt a Jézus korabeli zsidó theologia — ha azt az istenfiuságot nem bírja átérteni, átérzeni. Hiszen az ilyen csak egyetlen egy bizonyosságért él: az Istennel való közösségért s ennek birtokában nem kérdez semmit, mert éppen úgy az övé minden, miképpen minden az Atyáé, ki azokat terem-tette, ki örökkévaló.

A feltámadásban azonban két momentum van. Ha az egyik az igazaknak örök élete, melyet az istenfiuság, vagy az Isten országának polgársági joga biztosít, akkor a másik, mely ugyancsak ez istenfiusággal és pedig ennek hiányával függ össze: az „élettől” való megfosztás, a gonoszoknak és istenteleneknek a büntetése. Ha van tehát „élet”, van elveszés is. Ha van az „élet”-nek bírása, vagyis boldogság, akkor van szenvedés is. Ha tehát tanítja Jézus az *ἀνάστασις τῶν δικαίων*-t, bizonyára éppen úgy meg kell emlékeznie az *ἀπόλεια*-ról is, legyen ez bár sirásnak, fogak csikorgatásának nevezve és sok más egyéb érzéki jelentőségű képekkel felczifrázva. És az olyan természetes, ha Jézus nemcsak „élet”-ről beszél, hanem halálról is. Hiszen az élet nagy ellentéteinek valahol csak ki kell egyenlítettniök és ugyan Isten is miért ne vetné alá a gonoszokat az örök kárhoz? Valóban, Jézus egészen követke-

* *Schwally*: das Leben nach dem Tode. Nach den Vorstllgen des Volksglauben im Zeitalter Christi. Giessen, 1892. 156—160 l.

nyáján jelenjenek meg, hogy így ezen reánk nézve olyan fontos ügyben, a tárgy tiszta ismeretével és teljes megnyugvással határozhassunk.

Tiszteletem kifejezésével vagyok
Nagy-Szalontán, 1896. márczius 18.

Szell Kálmán,
ev. ref. esperes.

Az igazi érték.

— Válasz Szalay József urnak. —

Rendes tartózkodási helyemről való távollétem az oka annak, hogy Szalay úrnak e lapok jan. 4-ik számában közölt cikkét csak a napokban olvashattam. Bár azon tény, hogy az általam válasz gyanánt elmondott igazságokra nem reflektál, fölmentene attól, hogy cikkére viszonyválaszt írjak, ezt mégis kénytelen vagyok tenni azon ok miatt, hogy a midőn Sz. úr válaszában 15 évi munkásságának eredményeit, mint a tárgyra nem tartozót föltárta, ugyanakkor s ugyanannak alapján kárhóztató ítéletet mond a békés-bánáti egyházmegyére, majd a cikk végén az egyetemes magy. ev. ref. egyházra. Mindezt azért, mert én előbbi cikkemben azt állítottam, hogy cikkiró az általa felpanaszolt szeretetlenséget ha ugyan tapasztalja, annak az lehet az oka, mert a belmissió terén helytelen utakat követ. A igazsághoz híven ki kell jelentenem, s ezt nagy örömmel teszem, hogy Sz. úr szeretetlenséget lelkésztársai részéről nem tapasztalhatott, mivel nem a békés-bánáti egyházmegye igen tisztelt lelkészei különítik el Szalay úrtól magukat, hanem Sz. úr az, ki ezt cselekszi. Az állítólagos szeretetlenség indoklására mutatta föl Sz. úr belmissiói működését, ebből a szempontból arra szükség nem volt, csak abból a szempontból, mit maga Sz. úr a II. Kor. 11, 1.-ből vett idézettel jelöl.

Sz. úr belmissiói működését helyesnek azonban az általa elmondottak után sem tartom, igaz, hogy nem 15 évi praxis, hanem olyan tekintélyes testület véleménye

és higgadt ítélete alapján, mint a minő a békés-bánáti lelkészi egyesület. De mielőtt ez ítéletet ismertetném, legyen szabad püspök úr 1894-ik évi jelentéséből, a békés-bánáti egyházmegye állapotáról szóló részből a következőket idéznem: „Legtöbbet várhatnánk a vasárnapügyi bizottságok buzgó működésétől, és a helyesen értelmezett és alkalmazott belmissiótól, melynek eddig nyilvánult működése azonban némely helyeken oly irányú és természetű, mely inkább a templomi istenitiszteleteket másodrendűeknek tünteti föl, mindenekfelett való súlyt fektetvén a házi vallásgyakorlatra.“ Ez az idézet szintén Sz. úr munkásságát méltatja; de hogy Sz. úrnak vallásos estélyei mellett az általa elmondott s a vezetésére illetékes egyház körén túlterjedő evangélistáióról is meglegyen a hü kép, a fönti jeletésből idézem a következőket: „említésre méltó az evangélistaiónak nem csupán az illetékes körökben, hanem annak egyházi szervezetünkön kívül alkotott és vezetett terjesztése, mely különösebben ezen egyházmegyénk területéről indult ki, s melynek ez irányban való működése, céljai, szervezeti ismeretesei előttünk ugya „Keresztyén“ cz. lap értekezéseiből, mint a vele benső összeköttetésben álló vándor evangélisták magatartásából, indulataiból, mások felett erősen érzett és önmaguk által hirdett újjászülettségük lelki fenségének nyilvánulásából; mely evangélistáció azonban ily mivoltában és eszközeiben sokkal több kárt okoz, mint hasznot, — mert egyházi szervezetünkben annak ellenőrzése nélkül, egy külön szervezetet akar életre hívni, s megtéveszti a kevésbé tájékozottakat egyházi szervezetünknek feleinket tiszteletre kötelező élete iránt, — éles ellentéteket hoz létre, sőt állít fel az ígéretes erő elhivatottságának és működésének értéke között. Az ily irányú evangélistálás felett kifejezte ezen egyhm. lelkészi egyesülete is nem helyeslését, mit is ezennel az egyhker. közgyűlés bölcs intézkedése alá terjeszték; kötelességünk levén gondot viselni magunkról és e nyájáról, melybe minket a Szent-Lélek vigyázókká tett.“

tesen tanított az örök büntetésről.* Büntetést helyezett kilátásba azok számára, kik kívül voltak az Isten országának határain, s ezt olyan világosan tanította, mint a milyen világosan szólt az örök, tehát meg nem bocsátható bűnökről.** Ám nem tanította azt, hogy miképpen lesz ez meg; nem tanította ismét azon az okon, a milyen okon nem tanította, hogy az igazak miképpen fogják birni az örök életet. Szenvedni, bizony azt fognak a gonoszok és olyan bizonyosan fognak szenvedni, mint a milyen bizonyosan fogják birni az Isten országának tagjai az örök életet. Hogy azonban egyformán fog-e mindenki szenvedni, nem szólt róla, bár annyit mondott, hogy Sidonbelieknek jobb dolguk lesz az ítélet napján, mint a hitetlen izraelitáknak.

Jutalom és büntetés mind arra utalnak már, hogy meglesz a nagy ítélet. Az utolsó ítélet olyan feltétlen bizonyos eszméje Jézusnak, a melytől soha el nem tér, de sőt folyton hivatkozik rá. Igaz, hogy képekbe burkolja azt az ítéletet és képekben mondja el annak tartalmát, azonban ne gondoljuk azt, hogy ezzel azt akarta volna mondani, hogy az utolsó ítélet ilyen alakban fog végbemenni, miután ő nála az a gondolkodás domborodik ki, hogy szerinte a világi dolgokhoz hasonló események mindig a világfeletti vallásos tartalmat jelentik,

* *Dicsőfi József* idézett mű 322. lap.

** Mt. 12, 32.

a miért is nem a kép a fő, hanem az annak alapul szolgáló valóság. De meg e képek különben is olyanok, hogy egyik a másikat kizárja: a hol tűz van, ott nincsen sötétség.* Az alapul szolgáló valóság mindenütt a fő, hiszen a tűz jelenti az isteni büntető ítéletet,** a sötétség a szenvedést és a nyomort*** és a kietlen életteleniséget**** A képek pedig egyáltalában nem jelentenek szó szerinti értelmet***** Hiszen még elgondolni is bajos lenne, hogy majd az ítéletben olyan beszélgetések lesznek, mint a milyenek pl. Mt. 7, 22-ben írva vannak. Nem, abban az ítéletben nem azok a mondások: Uram, Uram! fogják az ítélet mérlegét irányozni, hanem az igazi és valóságos engedelmisség az Isten iránt. Még az is keveset fog használni az utolsó ítéletben, hogy fényben, hatalomban diszelegtünk-e, vagy elvesztünk a tömegben; hogy elértük-e a sikereket, melyek után vágyakoztunk, vagy pedig egyre hiába küzdöttünk. Ott csak az Istennel való nagy egybeköttetés jön tekintetbe*****

Dr. Bartók Jenő.

(Folyt. köv.)

* V. ö. Márk 9, 47. hol tűz és féreg van együtt.

** Mt. 3, 11.

*** Jób 30, 26. Ézs. 5, 20. 8, 22.

**** 1. Mózes. 1. 2.

***** *Dicsőfi József* idézett mű 322. l.

***** *A Guillot*: Meditations evangeliques Paris 1885. 24. l.

A föntiek igazságát bizonyítani nekem felesleges, elismerte ezt maga mind Sz. úr válaszában. Ellentétbe helyezi magát egyházi törvényeinkkel, melyeknek rendelkezéseit egyházunk lelkészei magukra nézve tartoznak kötelezőknek elismerni. S ha vele ellenkezésbe jó az egyénnek véleménye, vagy ha ezt nem teszi, akkor kötelessége férfias őszinteséggel magára nézve a következményeket levonni, a jelen esetben az egyházból kilépni, melynek igazait a felfogadott hűséggel nem neveli, nem pedig azt vitatni, hogy egyedül az én álláspontom helyes s az egyház intéző férfiainak álláspontja a téves! Dixi et salvavi animam meam.

A fenti mondás után felesleges is lenne tovább folytatnom Sz. úr vádjainak czáfolását, de annak bebizonyítására, hogy a békés-bánati egyházmegye lelkészi egyesülete is miként vélekedik a belmissióról s Szalay úr működéséről, legyen szabad a Hódmező-Vásárhelyen 1895. aug. 27-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből a következőket idéznem:

„Tiszt. Illyés Endre úr Belmissió czímen tartott értekezésében határozottan elítéli az evangelizátorok kibocsátását, mely nem hivatott tényezőktől várja az egyházi élet megújítását. Az egyházi élet élénkítésére ható eszközökül feltünteti a következőket: a lelkész feddhetetlen életét, iskolák fejlesztését, a hittani oktatásra való közvetlenebb felügyeletet, a konfirmációi oktatás vezetését, gyermeki isteniszteletek tartását, az ismétlődő iskolások egyletekbe csoportosítását, iparos tanoncok vallásos oktatását, a családok látogatásának tapintatos módon való behozatalát, felolvasások tartását stb. stb.“ Az egyet magáévá tette köszönetének kifejezése mellett a felolvasó lelkész úr álláspontját, s végzésében kimondja, hogy nem tartja helyeselhetőnek sőt megengedhetőnek sem azt, hogy némely lelkész túlterjeszkedik saját egyháza körén, kibocsátónként szerepel. Ezzel szemben állást foglalni annyival inkább kötelessége, mert e nélkül annak túlzásaiért s veszélyes eredményeiért a felelősség terhelhetné. Ez állásfoglalását midőn jegyzőkönyvében kimondaná, felhívja tagjait, hogy azt eljárásukban irányadóul tekintsék.“ Tiszteletes Úr azonban még öt hónap múlva is ezen gyűlés után mindezek ellentétjét hirdeti és cselekszi, a mint ezt cikkében bizonyítja.

Válaszának elején és végén sötét világnézetéből folyólag, mit ismét maga hirdeti, ifjuságotat és tettekre való hivatkozni nem-tudásomat gúnynyal hányta szememre. Az elsőn nincs sajnálni valóm; az utóbbi tekintetben pedig definiáljunk hát. Szalai úrral szemben itt is előnyben vagyok. Általánosan elfogadott erkölcsi létel az, hogy azokról, kik az ellenkezőjét még nem bizonyították, lehetőleg jó véleménynyel kell lennünk, így hát tölem jötteteket lehet várni; tiszteletes úr pedig már bebizonyította, hogy nem correcte végzi a maga dolgát. Hogy ez nem légből kapott állítás, és hogy nemcsak a fentiekből következtethető, ezt bizonyítja az alábbi idézet is, mint a mely kiegészítésül szolgálhat Sz. úr 15 évi buzgalma hű ismertetésének: „Szalay József lelkész a nagybecskereki körben a konfirmandusok oktatása körül különösen egy megtartott vizsgálat adatai szerint Erzsébetlakon hanyagul járt el, tőle ez évről a missiói illeték megvonatik (Békés-bán. egyh. jegyzőkönyve 1893. év 100. lap.)

Hogy ismét Sz. úr szavait idézzem, „a buzgóságnak egyházunk javára való felhasználását nem látom en, és ez az, mi egyházam jövőjét illetőleg elkomorit.“ En sem nevezem ezt az eljárást nevének, nem tudom, hogy az Sz. úr által oly kedvteléssel idézett Murir Ádám mit mond az ilyenekre, de hogy azon tételét „semmi

sem lehet nagyobb öngyilkosság, mint megkísérelni elnyomatását minden buzgósági s tevékenységi nyilvánulásoknak“, hogy mindenkinek lehet elmondani, csak épen Sz. úrnak nem, mindazok előtt világos, kik elfogulatlanul szoktak ítéletet mondani.

A buzgóságnak egyházunk javára való felhasználását nem látja tiszteletes úr, és ez az, mi őt elkomoritja. En látok Sz. úrnál buzgóságot, csak hogy ezt nem az egyház érdekében, hanem annak érdekei ellen is érvényesíti. Mert képes lett volna a Tiszteletes Úr, ha a felsőbb hatóság, melyről elítélőleg nyilatkozik, meg nem akadályozza, a nagybecskereki egyház 50 hold földjét minden újjászületése mellett holdanként 245 frtért eladni, pedig ez a föld holdanként megér 350 frtot. Az ilyen eljárás meg engem komorit el. Ebből folynak Sz. úr bajai?

Kató Gusztáv úr, ki Sz. úrral sógorsági viszonyban áll, a békés-bánati egyházmegye feloszlata mellett azzal is érvel, hogy az egyes egyházak érdekei kellőleg meg nem védhetők, s ez a fő. A fönti eset ezen állításnak ellenkezőjét bizonyítja, így természetes, hogy egyedül már e szempontból is föltétlenül ellene vagyok a felosztásnak.

Maculay, mint Sz. úr mondja egy kitünő essayjében így ír: „A római egyház erejének egy főrésze abban áll, hogy ő teljesen tudja azon utat és módot, melylyel a buzgókkal eljárjon.“ Fájdalom, hogy eme nagy hatalom a mi egyházunk vezérlő férfiainak kezében nincs meg. Biztosíthatom Sz. urat, hogy fentebb jelzett buzgóságát a jelen esetben ők is feltudnák használni.

Lássá Tiszteletes Úr, hogy szavait idézzem így van nekem mindenki számára egy elismerő dicséretem, bókom. Igaza van abban is, hogy ismét idézzem, „szép minden ott fent az égben, szép az ember önalkotta világban (szép a tiszteletes úr működése is távolról), de nehéz, ha meg kell ismerkedni a rideg valóval, az emberekkel, eljárásokkal, s az ember kénytelen így felsőhajtani, bizony más volt az én fogalmam, más lett az igazság.“

Budapest, 1896. febr. 7.

Szabó János,
segédlelkész.

IRODALOM.

A debreczeni grammatikus.

Válasz Benke István úrnak.

(Folytatás.)

Koránt sem általánosítok, mint a szerző úr elhítenni akarná, csakis a speciális példákra hivatkozva állítom, hogy ott a „tud“ ige alkalmazása téves s az angol can és do szolgál utánpótlása. Igenis, most is azt állítom, hogy szerző úr rendkívül meg van akadva (tehát a modern kifejezés szerint) a határozó igenévvél. Hogyan merném én azt állítani, hogy ez az alak teljesen száműzendő a mi nyelvünkben. Dehogy, nagyon is sokszor szükségünk van arra. P. o. „nézd meg, be van-e az ajtó zárva?“ De nem mondjuk ám: nézd meg, ki van-e már tisztulva az ég, — mert így halljuk mindig: nézd meg, kitisztult-e már az ég. A napokban a „Pesti Hírlap“ szerkesztői izenetében olvastam, hogy azokra, a kik az ily igenevet szabálytalanul használják, 100 frt bírságot kellene szabni. Hány 100 frtot fizetne akkor szerző úr, — azt nehéz volna egyhamar kiböngészni. Egyébiránt erről világosan szól Imre Sándor „A Magyar Nyelvújítás“ 141. lapján

„a népi és régiebb mívelt beszéd ösmert ily alakot „bevégezve lesz, betetőzve volt, van, vagy lett . . .“ De sohasem alkalmazta a nép és a régiebb beszéd ott:

a) hol a cselekvőt ki kellett és ki lehetett mondani és így a hol cselekvő ige állhatott. (Igy hát nem mondhatjuk: a nyulacskák egymáshoz voltak lapulva; a bűnös emberek a Bibliában a kígyókhöz vannak hasonlítva, mert olyan magyarosan átalakítható ez így: a biblia a bűnös embereket a kígyókhöz hasonlítja.)

b) Sem ott, hol nem tulajdon és így bevégzett multról, hanem elbeszélési multról van emítés. Nézzünk egy példát:

Benke István úr szerint:

Egy alkalommal nőtestvérével a mezőn menve, nyul-fészekre bukkant, melyben nyulacskák voltak egymás mellé lapulva.

Szent Mártonról, a vértanúról *van fentartva* ez a hitmonda (37. l.).

Ha bűnös volt — s az oltárt kezével megfoghatta: akkor *meg volt szabadulva* és sem bebörtönözni sem megölni nem lehetett — mert új életre *van változtatva*.

Imre Sándor így tanítja s a debreczeni grammatikus, fölébredvén álmaiból, őt már első tekintélyül ösmeri el. Azért az ilyen számtalan példából többet nem is idéz. Legyen meggyőződve (helyesebben: győződjek meg) a felől B. I. úr, hogy Censor nem keresett a kákán is csomót, de tollát nyelvének magyarosságának érdeke vezette. Óriznunk kell ezt, a míg lehet, az idegen-szerűségtől, mert nyelvében él a nemzet. Lássá, a mult izben nem reflektáltam oly fogyatkozásra, a mi szintén nem helyeselhető. A magyar ugyanis a személyes névmásokat nem szaporítja minden ok nélkül, mint a német, angol, franczia, — csak akkor veszi ezeket igénybe, ha nyomatékosan használja. Azt mondja ugyancsak Imre Sándor, hogy a személyes névmásoknak unos-untalan használata a magyarban *szükségtelen* és *disztelen* (M. Ny. Ujjítás 127. l.). E hibás beszéd az iskolákban vette eredetét, a hol így tanítják: ich liebe = én szeretek, du liebst = te szeretsz. És most nézzük, miként veszi figyelembe ezt B. I. úr.

B. I. szerint:

de ő oly szerető és nemesszívű volt, hogy így szólt az *Ő* asszonyának: Vajha az én uram szembe lenne azzal a Prófétával, kétség nélkül meggyógyítaná *őt* az *ő* belpoklosságából (4 l.).

Tudta ugyanis, hogy *ők* áldozni mennek Istennek. Azt is tudta, hogy az égő áldozathoz való fát *ő* emeli... de neki Isten által ki volt jelentve, hogy egy bizonyos dolgot végre kell hajtania és *ő* mostakartaaztelvégezni.

Nem igen kezdjük beszédünket így, mint szerző több izben teszi: *én* azt gondolom, — *én* azt hiszem, — *ti* mindnyájan hallhattatok, vagy olvashattatok, — *nektek*

Imre Sándor szerint Censor:

Midőn egy ízben nővérével a mezőn járkált, nyul-fészekre bukkant, melyben a nyulacskák egymáshoz lapultak.

Sz. Márton vértanúról regéli a monda.

Ha bűnös volt s az oltárt érinthette. megszabadult és se be nem börtönözhatték se meg nem ölhették, mert új életre változott át.

Censor szerint:

de oly nyájas s nemes-szívű volt, hogy az asszonyhoz így szólt: Vajha találkoznék az *én* Uram (mert itt nyomatékos) azzal a prófétával, bizonynyal meggyógyítaná belpoklosságából.

Tudta, hogy Istennek visznek áldozatot. Tudta, hogy az áldozathoz szükséges fát *ő* viszi, (mert itt nyomaték van) de Isten kijelentette neki, hogy valamit teljesítenie kell s azt most akarta teljesíteni.

arra is kell törekedni (arra is törekedjete), — *ők* mindig ott pihentek (147.), a hol sok virág nőtt.

Ime, ezt az utólagos bírálatot csak azért mutatom be, hogy én is meggyőzzem becses lapunk olvasóit, hogy nem keresek a kákán csomót, de a magyar nyelv fonalszálaiból kötött göböket oldjam ki. Én most nem Benke István úrnak írok, mert hiszen az első két kötet megjelenésekor írott bírálatomra azt jegyezte meg, hogy azt olvasta, de egyes jóakarátú figyelmeztetésemet követni szándékában sem volt. Dicsérje, szeretgesse B. I. úr a maga púpját. Nekem is szabad a magam púpjával dicsekedni. Válasszon s ítéljen a magyarul értő közönség. Erősen hiszem, hogy ez a mi fegyverforgatásunk nem lesz teljesen czéltalan. Azért hát ne nehezteljen, ha a mult izben föl nem sorolt fogyatkozást még megtoldom *egygyel*.

Egy = az a számnév erősen felborsolta annak az öreg debreczeni grammatikusnak az orrát. Fölébredvén, a mint B. úr könyve akadt kezébe, az az egy innen is, onnan is gúnyosan vigyorgott a szemébe. Megint bezörgetett tehát Imre Sándornál. A maga lábán nem mert járni, mert valami műszóban megbotlik s kétségtelenül agyontiporja az a hatalmas ellenfél. S ime Imre Sándor M. Nyelv. Uj. 131. lapján ezt olvassa: „Az *egy* alkalmazásában kétféle hibát ejtünk. Vagy szükségtelenül kiteszszük, vagy törvénytelenül mellőzzük. „H. *egy* tudós német ember volt.“ „Az élyen egy nevezetes vegy-elem.“ Jól esik, midőn az egy nélkül halljuk: H. tudós ember volt. Az élyen nevezetes vegyelem. Erezzük, hogy a magyar nyelv olyan németes névelőre kijelölés végett nem szorul.“ No már most lássunk példákat B. I. úr könyvéből erre is:

B. I. úr szerint:

Ő is mint csecsemő jött e világra *egy* kicsiny városban, Bethlehemben, *egy* vendégfogadó istállójában, a szegény oktalan állatok közt *egy* kicsiny jászolban született. (9. lap)

Egyszer *egy* boltos a kirakatába *egy* hirdetést ragasztott, a melyen a közönséggel tudatja, hogy kereskedésébe *egy* jóra való gyermeket fölvesz tanulónak. Én így írnám: Egy kereskedő a kirakatába ragasztott hirdetesen értesíti a közönséget, hogy valami jóra való fiut tanulólul alkalmaz. Mire való *egy* mondatban négy *egy*.

„Egy új király jött a templomba, *egy* egészen kicsiny gyerek“ (118.). Hát nem magyarosabb ez így: Uj király jött a templomba, még egészen kicsiny gyermek. De miért szaporítsuk a szót az ilyen szembeötölő hibák elősorolásával. Csaknem minden második vagy harmadik lapon előbukkan, s bosszantja az új magyar nyelvtant nem értő grammatikust.

Censor.

(Vége köv.)

Az Ur házában. *Imádságok vasárnapokra, innepekre s különféle alkalmakra.* Irta: **Könyves Tóth Kálmán.** Budapest. Kókai Lajos tulajdona. Ára 2 frt = 4 korona.

Egy újabb templomi használatra szánt imádságos könyv jelent meg egyházirodalmi könyvpiacunkon, mely könyv, szerzőjének általánosan ismert írói nevével s közbecsülést nyert eddigi irodalmi tevékenységénél fogva a legteljesebb figyelmet érdemli meg úgy a bíráló, mint általában az ilyen művek iránt érdeklődő nagy-közönség részéről.

Mindenekelőtt szükséges és hasznos dolognak látszik előttünk, hogy beszámoljunk 266 lapra terjedő imakönyv gazdag tartalmával, mely is a következő: van benne 22 adventi, 7 karácsonyi, 4 esztendő utolsó vasárnapi, 5 új-esztendő első napi, 8 farsangi, 11 bőjti, 4 virágvasárnapi, 4 nagypénteki, 6 husvéti, 5 áldozócsütörtöki, 8 pünkösti, 6 új-kenyér osztásakor, 6 új-bor osztásakor mondandó, 8 bűnbánati, 11 tavaszi vasárnapi, 6 téli vasárnapi, 4 szüreti vasárnapi, 4 vásári vasárnapi, 4 iskolai év elején, 4 közvizsga alkalmával, 2 orgona beállítása alkalmával mondandó imádság, végre egy imádság a betegekért. Ezen, ha ugyan hirtelenében jól számítottuk össze, 164 imádságot az úri imádság rekeszti be.

Figyelemmel olvastuk el és komoly fontolóra vettük a tisztelt nevű szerzőnek jelen műve előszavában mondott azon szavait, hogy talán lesznek néhányan, kik az ő imádkozási egyéniségével is rokonszenveznek.

„Biztosan tudom azt is, — mondja ugyancsak az előszóban, — hogy némelyek kifogásolják imádságaim alakját, mert nem tartok mindig az eddig járt ösvényen. Csak az a kérésem az illetőkhöz, hogy azokat ne az íróasztal előtt olvasva rostalgassák, vigyék föl a szószerkebe s onnan intézzék a Mindenhathóhoz, s magától a gyülekezettől hallgassák meg a bírálatot.”

Komoly fontolásra méltó szavak ezek, főként ha tudjuk, a mit például ezen sorok írója egészen jól tud, hogy Könyves Tóth Kálmán vasárnapi, ünnepi s egyéb ilyen alkalmi imádságai komoly hangjukkal s szerzőjük ihletett érzelmeivel adva elő: gyülekezetünknel őszinte tetszésben részesülnek, tehát Istenhez emelnek, s így feladatukat teljesen betöltik.

És mégis van ezen imádságok között akárhány olyan, a melyet e sofok írója nem tudna, a maga egyéniségénél fogva jól használni, vannak benne olyan kifejezések, vagy szavak, melyeket ő értéke szerint nem tart imádságba valóknak. Nézzünk néhány ilyen példát.

Ön képmásod hadat izent neked (pag. 12.). Ha földanyánk bezárva kebelét stb. (pag. 18.) Óh de ha mi megkérdezzük az életet, mit válaszol az őszinte tapasztalat? (pag. 20.). Szívünk is erénytermő paradicsom legyen. (pag. 62.) Törvényeid, a melyeket szívünkbe írsz, örökérvényűitek (pag. 90.). Annak kezéből nem maradhat el a keservpohár. (pag. 120.) Kiket urrá dicsőítél e földvilág felett. (pag. 135.) Gazdánk te légy s megörizzük a mérséklet aranytörvényeit (pag. 146.) Add e helyett szent fiadnak gyémánt gyöngygyel pezsgő borát. (pag. 149.) Győzelmes Ur! Kezedben árnyékéletünk! (pag. 153.) Szenvedéseidnek vérrel áztatott barázdáiból látjuk ma is életre ébredni a diadalmas elveket. (pag. 167.)

Több ilyen példát is tudnánk idézni e könyvből az olyan szavakra, vagy kifejezésekre nézve, melyeket mi nem tartunk imádságba valóknak. Hogy miért nem, azt mindegyik külön esetben meghatározni csaknem lehetetlen volna, úgy, hogy azt kell mondanunk, hogy ez egészen az érzék dolga, mely midőn egyes szavakat vagy kifejezéseket a művelt irodalmi nyelvben, sőt akár a prédikációkban is egészen helyén valóknak lát, kirini érzi azokat az imádságoknak külön, lyrai magaslaton álló hangjából.

Találtunk egyes imádságokat, melyekben sok a reflexió, az okoskodás, a minő például főként a 60-ik lapon kezdődő farsangi imádság, mely a maga egészében oly rendkívül hideg, száraz és okoskodó, hogy szerző helyén semmiért be nem vettük volna azt könyvünkbe. Ilyen okoskodást láthatunk a 25, 26, a 199-ik s néhány más lapon, de őszinte örömmel jelezzük, hogy a szerzőnek

ezen imádságaiban egyáltalában nincsen annyi okoskodó, bölcseskedő, predikáló elem, mint a mennyire halotti imádságos könyvében találunk.

Ha megnézzük a könyv fentebb közölt tartalomjegyzékét, bátran kifogásolhatjuk, hogy az egymásnak megfelelő értékű ünnepeknél, vagy alkalmaknál közölt imádságok száma egyáltalában nem felel meg egymásnak. Ha már például 7 Karácsony-ünnepi imádságot közölt a szerző, husvétra miért adott 6-ot, pünköstre pedig 8-at? Vagy ha tavaszi vasárnapi imádságot 11-et közölt, nyárra s a mindig nyáron történő aratásra miért adott 13-at, ősze pedig újra 11-et, míg télre csak 6-ot? Az ilyen rendszertelenség, vagy az, hogy valaki lehetőleg minden készletben levő imádságát kiadja, egy olyan nevű szerzőnél, a minő Könyves Tóth Kálmán, egyáltalában semmivel sem igazolható.

Szerzőnek költői lelkülete kiérzik az ő imádsága legnagyobb részéből. Szereti ő a csengő rythmust, a szép irányúnak e bűbajos eszközét. De megtörténik aztán vele, hogy a rythmus vagy a jambikus lábak kedvéért megtöri a reudes mondatszerkezetet, mint például a 13-ik lapon, hol ezt olvashatjuk: „Tőled szállhat az a sugár, mely széttöri kemény szívek fagyát.” Miért nem: a kemény szívek fagyát? „A ki rab volt, megszabadul; boldogtalan boldog s hívó leend.” Miért nem: a boldogtalan? Vagy pedig a 36-ik lapon: „Te életed így lesz mi életünk! Miért nem: a te életed így lesz a mi életünk? stb.

Könyves Tóth Kálmán költői lelkületét mindenki ismeri, s ebben találhatjuk föl az okát annak is, hogy közvasárnapi imádságainál főként évszaki imádságai, sőt az ünnepiek is összehasonlíthatatlanul szebbek és jobbak. Egy-egy szebb imádságot, a minőt ő nyáron új-kenyér osztásakor (a 136—138. lapokon) mond, valaha és valahol még alig olvastunk.

Általában az egész könyv igen komoly figyelmet, szerető méltányolást igényelhet tőlünk. Gazdag ez a munka új és mindig új imádságos gondolatokban, ki merjük mondani, hogy e tekintetben talán a legelső valamennyi imádságos könyvünk között.

Szerzőjét új irodalmi termékével őszinte örömmel üdvözljük, s kívánjuk nekie, hogy mint Sionunk templomának hű munkása, sokáig ragyogtathassa még közöttünk fényes szellemi tehetségének irodalmi bizonyosságait is.

Csiky Lajos.

—
Az „Ébresztő” című református néplap szélesebb körű pártolása érdekében, Tóth József szerkesztő emelkedett hangú és védelmi célzatú felhívást intéz az ev. ref. egyház lelkészeihez, tanítóihoz és híveihez, melyben rámutatva arra, hogy ez a Lap, egy évi pályafutása alatt mily odaadással küzdött egyfelől az erőszakoskodó katholicismus, másfelől az újjászületéssel kérkedő baptismus ellenében, kéri a további felkarolást és terjesztést. Iránya marad az eddigi; nem követte s nem követi — úgy mond — a külföldet majmoló és neobaptisztikus iránynyal kaczerkodó ref. néplapokat arra az útra, a hol a magyar kálvinista ember nem érezheti magát otthon s nem elégheti ki lelke szükségletét; nem hoz idétlenül megrajzolt képeket; nem közöl idegen nyelvből lefordított, mondva csinált szent históriákat, mert magyar kálvinistáknak ír s minden ízében magyar református akar maradni. — E lapra, melynek munkatársai közt ott látjuk Erős Lajos, Ferenczy Gyula, Szabolcska Mihály neveit is, felhívjuk az érdekelt körök figyelmét. Győzzön a jobb! Tisztuljon a láthatár és mindenekfelett épüljön a lelki Jeruzsálem! Movendo et vigilando!

A „Vasárnapi Ujság“, ez a régi jőnevű s ma is a maga nemében legelső és legbecsesebb szépirodalmi és ismeretterjesztő képes lapunk márcz. 21-én is gazdag és változatos tartalommal és számos képpel jelent meg. Minden magyar családnak melegen ajánlható. Előfizetési ára negyedévre 2 frt, a „Politikai Ujdonságok“-kal 3 frt. Megrendelhető a Franklin-Társulat kiadóhivatalában (Budapest, IV. ker. egyetem-utca 4. sz.). Ugyanitt megrendelhető a „Képes Néplap“, a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre csak 1 frt 20 kr.

Millenniumi Történet. Marczali Henrik egyetemi tanárnak az „Árpádok kora“ című nagyszabású monografiája, mely az „Athenaeum“ r. társulat kiadásában megjelenő, „A magyar nemzet története“ című tizkötetes nagy munkának (millenniumi kiadás) második kötetét képezi, immár befejezéshez közelg. A most megjelent 60. és 61. számú füzetek az Árpádok kihalásáról, az utolsó Árpádokról szólnak, külön fejezetben van leírva a Kun László magyar király alatt vívott morva-mezei csata, melynek oly nagyfontosságú politikai következményei lettek, a mennyiben a cseh Ottokár legyőztetvén és a Habsburgi Rudolf vetélytárs nélkül megmaradván, megalapíthatta a most dicsőségesen uralkodó Habsburg-ház fényes jövőjét. A magyar nemzet önértetes büszkeséggel hivatkozhatik erre a világtörténelmi nevezetességű fegyvertényre, hol a magyarok döntő szerepet játszottak. Erre a nagyjelentőségű korra, a magyar nemzeti dynasztia kihalásának korára vonatkozólag, eddig még jóformán ismeretlen, igen számos és igen becses történelmi adatot gyűjtött össze Marczali Henrik. A szöveg tömörked szöveggéppel van illusztrálva. A díszes füzetek ára 30 krajczár. Előfizetés negyedévre (12 füzet) 3 frt 60 kr. Az előfizetők minden szombaton egy füzetet kapnak.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

19. A badalói egyház története.

A badalói egyház a beregi egyházmegyéhez tartozik s a vármegye déli szélén a Tisza mellett terül el. A reformációt megelőzőt időben valószínűleg görög kath. egyház volt itt; erre enged következtetni azon körülmény, hogy az 1799. évben a régi kőtemplom elbontásánál egy kőládácskába helyezett üvegben régi iratot találtak, idegen nyelven, goth vagy szláv írással, melyet a vidék tudósai megmagyarázni nem tudtak. Ugyancsak a régi templom falain látszott festett szent képek e feltevés helyessége mellett bizonyítanak.

Hogy a vallás újítás szellője, melyik év körül érinti Badaló község lakosait és mikor lett ref. egyházzá? arról biztos adat nincs. Valószínű, hogy Beregszászsal egyidejűleg és talán a Perényi család (melynek már e században Badalóban is volt birtoka) közbejöttével fogadták el a ref. vallást, de hogy minő körülmények közt, s melyik reformátor közrehatása mellett, azt nem tudhatni. E szerint már 1550. év körül Badalóban ref. egyháznak kellett lenni. Okirattal azonban csak 1595. évben a beregi egyházmegye legrégebb jegyzőkönyvében van emlékezés a badalói ref. egyházzal, még pedig úgy, hogy papja és tanítója is megemlítetik, mely körülmény kétségen kívül bizonyítja, hogy már az előtt joidővel népes anyaegyház lehetett.

Templomát az előbbi görög vagy orosz óhitű egyháztól örökölte, valamint lelkészi és tanítói lakhelyét is,

az ezekhez tartozó földbirtokok nagyobb részével együtt; bár ez okirattal nem bizonyítható. Azonban csaknem bizonyosnak vehető ez, a mennyiben még hagyományilag sem említettik, hogy valaha más helyen lett volna paplak vagy iskola. Az egyház és behivatalnokai később kaptak valami kis föld dotációt; nevezetesen 1605-ben, akkori lelkész Vári Mihálytól; utóbb nem tudni, melyik évben — a Bótrágyi családtól.

Az egyházzal annyi bizonyosnak látszik, hogy megalakulásától kezdve folyvást anyaegyház volt, s úgy lélekszáma, mint behivatalnokok javadalmazására nézve jó középszerű osztályba tartozott; papja és tanítója megszokás nélkül volt. Anyakönyve 1759-ben kezdődik, mely régi anyakönyvbe be vannak igitatva a harangokról, urasztali készülletekről, révjog szárazmalom, mészárszékről szóló jegyzetek, valamint a behivatalnoki fizetés-levelek, a szerint, a mint azt az egyh. megye 17-ik századbeli fizetési anyakönyve tartja. Gondnoki jegyzőkönyve 1798-ban kezdődik. Az egyház jövedelmének forrásai mint: néhány darab föld, a száraz malom, csónakrévjog, mind meg voltak már a 18-ik században, sőt még előbb is, Harangja is van egy t. i. a kisebb harang a múlt századból, mely 1772-ben öntetett. Az urasztalához való három czinkanna, a keresztelő kanna és tál szintén a 18-ik századból való.

Az 1799-ik évben a régi templom tornyával együtt elbontatott, csak a hajójának kőfala hagyatott meg, mintegy 3 méter magasságban a földszint felett. E régi templom maradványhoz ragasztva új templom, torony épült 1799—1807. októb. 7-ig, mely ugyanez év decz. 27-én szenteltetett fel. Megemlítésre méltó, hogy a templom, valamint a 23 méter magas sugár torony tetőzete tiszta tölgyfából készült, s mindezt az akkor még nagy kiterjedésű badalói őserdő szolgáltatva a község adományából ingyen. 1814-ben a toronyba óra készített, mely még ma is meg van, természetesen elkopott és használhatlan állapotban. A nagyobb harang 1826. évben öntetett s jelenleg is a már jelzett két harang hívogatja Isten házába a vallásos utódokat.

A lelkészi lak telke a 18-ik században több mint 100 öl hosszú volt. De ugyancsak a múlt század végén s a jelen század elején a teleknek több mint felerészét elszaggatta a Tisza, úgy hogy a rajta levő gazdasági épületek is elpusztultak. Azonban a szeszélyes folyam ezen század 3. 4. 5. tizedeiben útját másfelé vevén, a telek egész hosszát visszaporondolta. A jelenlegi lelkészi lak az 1830-dik év előtt épült, de hogy melyik évben, nem tudhatni. Az 1834-ik évi nagy tűzvész, mely a község déli részét csak nem egészen elhamvasztotta, a papi lakot is hamuvá tette, csupán kőkéménye maradván meg. Ehez építetett a 1835. és 36. évben a most is meglevő, de már megújításra váró papi lak. Ugyancsak 1835. évben kerítettett körül a templom és tanítói lak deszkával, valamint a lelkész-lakon is ez évben épült az elégettek helyett kamara, sütő és pincze egy fedél alatt egy 10 öles istálló és sertésól.

A tanítói lak telkén 1815—18. évek közt épült egy iskola szemmel a templomra s külön a tanítói lak, háttal a templomra és gazdasági épület. Ezek azonban, mint fából, ágasokra alkotott épületek, ma már újakkal váltattak fel; 1875-ben egy tágas tanterem, sütő és kamara építetvén egy fedél alatt; majd 1886-ban az előbbi épülettel összeragasztva egy három szobás tanítói lak, benne egy presbiteri gyűlésterem építetett. 1888. évben pedig a roskadozó istálló helyett új istálló készített, mindezen épületek zsindelettel.

Az egyház tulajdonát képező mészárszék 1830. előtt

épült; a jelenlegi száraz malom pedig 1841-ben, de azóta tetőzete újított s jelenben is újításra vár.

Temetője a 18-ik század előtt a község délnyugati részén a Tiszához közel volt s az által egészen elhordatott. A 18. században a község keleti végén volt, melyből még egyes megavult fejfák a jelen század elején is maradtak meg. Azonban szokás volt a templom körül is a czinteremben temetkezni, s ennek nyomaira akadtak is, midőn 1852-ben a templom északi oldalához portikus építettett s az alapásáskor sok koponya és csont került napvilágra. A jelenlegi temető szintén egy század előtt fogatott fel.

1807-ben a templom elkészítésekor egy templomi székrendezési szabályzat készítettett s igttattott be az anyakönyv első kötetébe, oly czélből, hogy a széktől fizetendő taksa folyvást jelentékeny forrása legyen az egyház jövedelmének. Ennek a székrendezésnek folytatása s a széktulajdonos családok lajstroma 1862-ik évről feltalálható ugyanazon anyakönyv utolsó lajbjain. A jelenleg élő nemzedék ugyanezen székrendezési szabály szerint gyakorolja őseitől örökölt templomi szék jogát. Ujabb időben azonban a templomi székek megadóztatását az egyház nem gyakorolta felsőbb egyházhatósági rendeletek folytán.

Az 1835-ik évben — mint fentebb érintetett — a papi lak s benne az egyház ládája minden benne levő edények s urasztali készletekkel elégvén, az ezüst pohár elolvadván, a jelenleg létező szövetek mind 1834. után ajándékoztattak; az urasztali rézpohár arannyal futtatva szintén ezután készítettett, a jelenben használatban levő ezüst, belől aranyozott kehely pedig Bakó Balázs volt badalói lelkész hagyományából készítettett.

Az 1864. évben az egyháztagok önkéntes adakozásából a templomba egy nyolcz változatú, díszes orgona állítottott, mely jelenben is szép és erőteljes hangjával emeli a kegyes lelkeket Istenhez.

1870-ben az egyháznak 20 és féleven keresztül kiváló buzgalommal és jelességgel szolgált közkedveltségű lelkésze Bakó Balázs meghalván, nevét örök emlékezetűvé tette értékes hagyománya által. Ugyanis a lelkészi keskeny telekhez már életében megvásárolta a szomszéd telket s azt a lelkészi hivatal használatára az egyháznak adományozta; ezen kívül végrendeletében az egyháznak 10, a lelkészi hivatalnak 10, a tanítói hivatalnak szintén 10 hold szántóföldet hagyományozott, mely földbirtokok úgy az egyház, mint belhivatalnokok földjeinek jelentékeny részét képezik.

Ezen földbirtok az 1871. évben foganatosított háttárendezés és tagosítás alkalmával az egyház és belhivatalnokok előbb is bírt földjeivel egy-egy tagban hasítottatvan ki, a jelenleg az egyház földbirtoka: 24, a lelkészi hivatalé 21 és a tanítói hivatalé 13 katasteri holdat tesz ki.

Zámbory Béla,
ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése május hó 28-án és a következő napokon fog megtartatni.

— A bécsi evangélikus theologiai fakultás apr. hó 2. napján, alapításának hetvenötödik évfordulóját fogja megünnepelni, teljes csendben, egészen zajtalanul. Mintha csak oktató példát akarna mutatni arra nézve, hogy erkölcsi testületeknek, szellemi testvéreleteknek, tanügyi

köröknek egyáltalában nem hivatásuk a viszketeges feltűnés és a reklámcsinálás köznapias alkalmazása. Annál méltóbb tehát, hogy mindazok, a kiket ez intézethez akár a szaktudomány és kartársi becsülés, akár a protestáns összetartás tudata és tanítványi emlékek fűznek, e napon kegyelettel gondoljanak arra az intézetre, a mely oly számtalan romboló áradat közepett, mint világítótorony árasztja szét a szellemi felvilágosodás, a lelkiismereti szabadság, az evangéliumi tudomány és tiszta erkölcsiség fénysugarait, dolgozva, küzdve a jövőért, az Isten országa megvalósulásáért. Hazai protestáns egyházunk munkásai között is bizonyára sokan vannak, a kik e tanintézet körében nyertek buzditást és kedvet az egyházi közélet terén való külterjesebb munkálkodásra; míg másokat épen e fakultás méltánylata indított az irodalmi tevékenységre; s viszont vannak körünkben is, kiket kollegiális és baráti kötelek kapcsolnak e tisztos és érdemdús theol. fakultás egyik-másik tudós tanárához. Mindezek jól tudják, mily küzdelemteljes, de áldásos multra tekinthet ma vissza ez az alma mater; érzik, mily kitartó és becsületes törekvés eredményezhetette azt, hogy épen Bécsben a hosszadalmas előtanácskozások után, 1821. ápril 2-án megnyilt lelkésznevelő-intézet már 1850-ben fakultási rangra emelkedhetett. Am a legnemesebb fáradozás és indokolt felterjesztések után sem érthette még el idáig azt, hogy a bécsi egyetem organismusába bekebelezetethessék s az egyetem palotájában szállást nyerhessen. Mikorára azonban a magyar liberalismus a magyar protestáns theologiai akadémiák tudományos színvonalának emelkedését oly fokra segélendi, hogy Magyarországon is, akár a budapesti, akár a kolozsvári, akár a reménybéli harmadik egyetemen, a protestáns theologiai fakultás, mint a tudományegyetem szerves tagja szállást talál: akkorára majd Bécsben is meg fog valósulni az osztrák birodalom összes protestáns lakosságának, ez irányban már többször kifejezett és indokolt óhaja. De a jelen szervezetében is magasan felette áll a bécsi theol. fakultás a mi akadémiáinknak: nemcsak azért, mert a promoveálási jog gyakorlása által egészen egyetemi rangon álló fakultásnak van elismerve, hanem azért is, mert tanulmányi rendje, tanárainak fizetési és nyugdíjviszonya, szakkönyvtárának gyarapítása s több más előnye nálunk — ki tudja még meddig — pusztán csak törekvés tárgyai maradnak. Ezenkívül hallgatóinak a bölcsészeti- és tudományegyetemen eszközölhető beiratkozása folytán, a kiképzésre oly tág tért és annyi lehetőséget nyújt, mint akármely németországi egyetem. És nekünk nem szabad megfeledkeznünk ez alkalommal arról sem, hogy a mi magyarországi theol. ifjaink mindig meleg rokonszenvvel, jóakaratu pártolással találkoztak és találkoznak ma is a bécsi evang. theol. fakultás doktori kara részéről. Midőn tehát a fakultás háromnegyedszázados fennállásának évfordulati örömnapján szívből csatlakozunk ez intézet tisztelőinek és barátainak üdvkívánataihoz, egy-szersmind imában kérjük a Mindenhatót: áldja, óvja és tartsa meg ez intézet legkegyelmesebb védurát, a koronás apostoli Felséget; áldja, óvja és tartsa meg az intézetet, hogy az virágozzék, gyümölcsözzék vég-hetetlen időkig! Vivat floreat crescat!

— Némethy Lajos, a debreczeni ev. ref. egyház egyik érdemes lelkipásztora f. é. márcz. 15-én töltötte be életének 70-ik évét. Gyöngélkedő lévén, elvonult minden ünnepléstől s a legszorosabb családi körben ülte meg születésének ezt a nevezetes évfordulóját. Az iskolaszék azonban üdvözölni kívánván 23 év óta oly kiváló sikerrel működő elnökét, márcz. 20-án testületileg megjelent nála,

hol a tisztelet és ragaszkodás érzelmeinek az iskolaszék nevében *Puky Gyula* kir. táblai elnök adott méltó kifejezést. Majd főt. *Kiss Áron* püspök úr a lelkészi kar nevében üdvözölte szívből fakadó melegséggel. A tanító testület nevében a testület elnöke *Dávid Mihály* szólott. Az ünnepelt meghatva köszönte meg a szíves ovációt, a melyben részesítették s áldást kívánt az egyháza és az iskolaszék működésére. Mi is, a kik a veterán lelkész lelképásztori és iskolaszéki elnöki érdemein kívül tanúi voltunk annak az érdeklődésnek és jóakaratsnak is, a melyet ő a debreczeni főiskola ügyei iránt mindenkor tanusított, őszinte szívvel csatlakozunk azokhoz, a kik ez alkalomból tiszteletük jeleivel és jó kívánataikkal körülvették.

— **Antal Gábor** ujonnan választott ev. ref. püspök beigtatása márcz. 25-én történt meg a dunántúli ev. ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlésén *Komáromban*. A püspököt *Tisza Kálmán* főgondnok üdvözölte. A püspök tartalmas beköszönő beszédet mondott, a melyben többek között a közép- és elemi iskolák államosítása ellen nyilatkozott, mert a felekezeti iskolákat a hitélet erősítése szempontjából szükségeseznek tartja.

— **Báró Vay Elemér**t nevezte ki a király Borsod-megye főispánjává. E tény által az egyháziassága és protestáns hitbuzgósága folytán köztiszteletben álló Vay-családnak egy széptehetségű, nagyraihivatott tagja előtt nyílik meg a köztevékenység sorompója, a kitől nemcsak a közélet felzavart nyugalmának helyreállítását és a közéleti erkölcsök megtisztítását, hanem ref. egyházunk érdekeinek tisztos családi hagyomány gyanánt való ápolását is, méltán várhatjuk. Isten segítségét kérjük ezért az új főispán munkásságára!

— **Mikor legyen a Prot. Irod. Társaság közgyűlése?** Ez a közgyűlés, a mint tudva van, április hó 20—21-re hivatott össze. Több oldalról azonban azt az óhajást fejezték ki a társaság tagjai előttünk, hogy inkább a kiállítás megnyitása idejében vagy közvetlen utána kellene a közgyűlést megtartani, miután a kitűzött határidőt úgyis csak 12 nap választja el a megnyitástól (máj. 1.). Ez esetben, ha például a közgyűlés máj. 2-ára hivatnék össze, oly népes közgyűlést lehetne összehozni, a milyen talán még soha sem volt, minthogy a tagokat a kiállítás megnyitása is vonzaná; holott azok, a kik ez utóbbi érdekből mennek a fővárosba, nem lesznek hajlandók csupán a közgyűlés miatt a kiállítást megelőzőleg 12 nappal is felutazni a fővárosba. Ugy, hogy attól lehet tartani, hogy ha a kitűzött határidő megmarad, a konventi tagokon kívül senki sem lesz jelen a közgyűlésen. A konventi tagokra való tekintetből is kívánatos volna a határidő megváltoztatása; de meg azért is, mert a mult évi közgyűlés épen a millenniumi ünnepekre való tekintetből ragaszkodott ahhoz, hogy az 1896. évi közgyűlés még a fővárosban tartassék.

— **A debreczeni főiskola millennaris ünneplése.** A debreczeni főiskola ezredéves ünneplésének programját márczius 14-én tartott gyűlésében megállapította a főiskola tanári kara. Az ünnepély, melyen a főiskola minden tanszaka részt vesz, május 9-én d. e. fog megtartatni a nagytemplomban. Imádsággal fog kezdődni, a melyet *Csiky Lajos* theologiai akadémiai tanár mond. Azután *Géresi Kálmán* tart ünnepi beszédet, a mely után két felsőbb tanuló hazafias költeményt szaval. Délután pedig majális lesz a Nagyerdőn.

— **A hódmező-vásárhelyi ev. reform. egyház** az általa több mint másfélszázadon át fentartott gymnasiumának a modern építészeti és tanítás követelményeinek

megfelelő új épületet emel. E végből a magas kormánytól vett utasítások figyelembe vételével készített részletes tervet és költségvetést a főt. püspöki hivatal útján a nmélt. miniszteriumhoz a napokban terjesztette fel. Az építés foganatosítására az államtól szerződésileg biztosított 65 ezer frt-hoz még 64 ezer frtra van az egyháznak szüksége a mellett, hogy a nemes város is megajánlott 40 ezer frtot. Ennyi pénz ugyan nem egyedül az új főgymn. épületre kell, hanem az azzal kapcsolatosan czélba vett egyéb építkezésekre is. Ugyanis a mostani főgymn. épületet bérházzá s bolthelyiségekké alakíttatja át az egyház és az ezen épületben levő elemi iskolákat abból kitelepítve, ezek számára is új iskolai épületet készített egy alkalmas telken, melyet néhai Kovács Ferencz úr és neje ő ngsától ajándékba nyert. E hármass czél megvalósításához szükséges 64 ezer frt kölcsönképen való felvehetését szótöbbséggel a napokban engedélyezte az egyházközségi közgyűlés. A kölcsönösszeget az egyház a Magyar Földhitelintézetől szándékozik fölvenni az egyházi földre 50 évi 4.7%-os kamat s tőketörlesztés mellett oly számítással, hogy az e végett szükséges évi mintegy 3 ezer frtot a bérházzá alakítandott mai gymn. épület bérjövödelméből megnyeri. E szerint a bérépület maga fogja 50 év alatt az egész kölcsönt letörleszteni az egyház legkisebb áldozata nélkül. A terv emberi számítás szerint egészen realis alapon nyugszik s reméljük, hogy a felsőbb egyházi hatóság, mely elé az említett kölcsönösszeg fölvételének engedélyezését az egyház fölterjesztette, helybenhagyásával készséggel járul e jól kombinált terv megvalósításához.

— **A debreczeni egyetem megalapítását** czélzó két milliós indítvány foglalkoztatja kiválólag városunk közönségét. Erős izgatás indult meg ugyan az indítvány ellen; de miután az ellenzés is leginkább a javasolt pénzügyi módoszatokra, nem pedig az egyetem-alapításra vonatkozik; s minthogy úgy a város nagyközönségében, mint a helyi sajtó összes komolyan számbavehető képviselőinél megvan az ügy iránt való jóakarat: remélhető, hogy Debreczen városa nem fogja elmulasztani e nagy nemzeti ünnep alkalmát a nélkül, hogy a hazai kultura történetében magának örök időkre szóló emléket ne emeljen. Kívánatos, hogy mielőtt a jog- és pénzügyi bizottság határoz az indítvány sorsa felett, egy általa e czélból kiküldendő bizottság fontolja meg úgy a főszámvevői, valamint azóta már felmerült másféle pénzügyi terveket is, s válassza azt a módoszatot, a mely minden érdek sérelme nélkül a kivitelt leginkább biztosítja.

— **Sajtóhiba** csuszott be lapunk legutóbbi számában a 151. lapon lévő szerkesztői megjegyzésbe, a hol „egészen” helyett *egyéni* olvasandó.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátraléket szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

TARTALOM-JEGYZÉK: A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” és Budapest. Egy másik vidéki lap. — **T á r c z a:** Jézus-gondolatai az Isten országa jövőjéről. Dr. Bartók Jenő. — **K ö z l e t ü n k:** Az egyházmegyei gyámintézetek jövődjéről. Széll Kálmán. — Az igazi érték. Szabó János. — **I r o d a l o m.** — **A d a t o k** a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 19. A badalói egyház története. Zámory Béla. — **K ü l ö n f é l é k.**

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.